

ДО ПИТАННЯ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ

Стаття присвячена вивченню гендерних стереотипів, їх етимології та вербальній репрезентації в англійськомовних політичних промовах.

Ключові слова: гендер, гендерний стереотип, гендерні ролі, фемінінність, маскуліність

The article is devoted to the study of gender stereotypes, their etymology and verbal representation in English-language political speeches.

Key words: gender, gender stereotype, gender roles, femininity, masculinity

На сучасному етапі лінгвістичні гендерні дослідження знаходяться у посиленому фокусі уваги дослідників. Гендерні відношення в мові відбиваються у формі мовних стереотипів, які впливають на поведінку кожної особистості, зокрема й на мовну. Гендерний статус комунікантів впливає не лише на вибір стратегій та тактик спілкування, а й на стиль, тональність, що є маркерами оцінки розвитку та функціонування соціуму.

Питання вивчення гендерних категорій ще порівняно нещодавно вважались маргінальним соціопсихологічним фактором у лінгвістичних студіях [4, с. 5]. Наразі дослідження гендерної диференціації свідомості є актуальним напрямом соціогуманітарної думки [6, с. 104; 5, с. 168].

Поняття «гендер» походить з англійської мови і використовується на позначення граматичного роду. До наукового понятійного апарату поняття «гендер» увійшло у 1960-70 рр. 20 ст. і відбулось розмежування поняття «гендер» і «стать». Термін «гендер» включав у себе соціокультурні чоловічі та жіночі характеристики як представників певної етнокультури, на відміну від поняття «стать», що охоплювало фізичні та біологічні ознаки. Отже, стать є природними, вродженими, біологічно обумовленими відмінностями між чоловіком і жінкою, у той час як гендер формується у процесі соціалізації та є культурно обумовленим [2, с. 110].

За визначенням Мельник Т.М. «гендер» тлумачиться як «змодельована суспільством та підтримувана соціальними інститутами система цінностей, норм і характеристик чоловічої й жіночої поведінки, стилю життя та способу мислення, ролей та відносин жінок і чоловіків, набутих ними як особистостями в процесі соціалізації, що насамперед визначається соціальним, політичним, економічним і культурним контекстами буття й фіксує уявлення про жінку та чоловіка залежно від їх статі» [1, с. 11].

Процес стереотипізації передбачає статичний погляд на суспільство і людину, прагнення «класифікувати» всіх людей відповідно до їхньої приналежності до певного типу зі стандартним набором характеристик. Гендерні стереотипи існують у будь-якому соціумі, як усталені, традиційні та стійкі гендерні ролі. Гендерний стереотип зумовлений соціальним та культурними нормами. Гендерні характеристики особистості змінюються відповідно до культурних, ідеологічних, економічних, політичних та часових умов. Гендерні ролі розділяють людей на дві групи – чоловіків та жінок, та накладають певні поведінкові очікування [3, с. 156].

Стереотип фемінінності у західних культурах характеризується нерішучістю, пасивністю, відсутністю логічного мислення, залежністю та низьким прагненням до досягнень. Стереотип чоловічої поведінки маркований рішучістю, активністю, жагою до досягнень та змагань [8]. Зазначемо, що теорія «меншовартості» жінок, їх фізичної «дефектності» бере початок з праці Аристотеля «Походження тварин» [навчальн. пос., с.32-33]. За Аристотелем ієрархічна структури суспільства базується на біологічній, саме

тому жінка має «природну підпорядкованість» і відповідно демонструє у своїй поведінці такі риси як «пасивність, тілесну слабкість, схильність до виконання домашньої роботи, покірну хоробрість, поміркованість і скромність» [7, с.32-33]. Стереотипи фемінності та мускулінності є досить стійкими, безвідносно до об'єктивної картини світу.

Гендерний розподіл праці презентує розподіл соціальних ролей між чоловіком і жінкою, їх ієрархічний статус. Історично обумовленою є вища соціальна позиція чоловіка у суспільстві, що підкріплювалась успадкуванням майна сином від батька [3, с. 160]. Патріархальна організація суспільства здебільшого зберігається й у сучасному світі, оскільки чоловіки посідають вищі соціальні позиції, отримують керуючі посади та вищу середньомісячну заробітну платню.

Гендерні стереотипи є настільки вкоріненими у загальнолюдську свідомість, що навіть у 21 столітті зустрічаються випадки, коли до жінок ставляться, як до людей другого сорту. Про це у своїй промові на саміті «Women in the World» говорить Х. Клінтон: «*Now this is unfinished around the world, where too many women are still treated at best as second-class citizens, at worst as some kind of subhuman species.*» [9]. Лексичні одиниці *second-class citizens* (громадяни другого сорту) та *subhuman species* (напівлюдський вид) красномовно вказують на нижчу соціальну позицію жінку по відношенню до чоловіка. На домінуючу позицію чоловіка вказує також дієслово *treat* вжите у пасивному стані, жінка не є виконувачем дії, дія виконується по відношенню до неї. Драматичної тональності додають словосполучення *at best* (у кращому випадку) – *at worst* (у найгіршому випадку), на аксіологічній шкалі «добре-погане» жінка навіть не отримала достойної номінації.

У подальшій промові мовець закликає жінок до активних дій: «*Now, I have always believed that women are not victims, we are agents of change, we are drivers of progress, we are makers of peace – all we need is a fighting chance.*» [9]. У наведеному прикладі превалює «чоловіча» лексика *agents of change, drivers of progress, a fighting chance* з метою вплинути на жінок, змінити їх «звичну» пасивну соціальну позицію, але при цьому підкреслюється суто жіноча функція миротвориці, берегині (*makers of peace*). Це заклик до змін, розвитку, прогресу, до відстоювання свої прав і свобод, але у мирний спосіб. Мирний спосіб боротьби підкреслюється й у цьому контексті: «*When women participate in the economy, everyone benefits. When women participate in peace-making and peace-keeping, we are all safer and more secure. And when women participate in politics of their nations they can make a difference*» [9].

На противагу мирній стратегії поведінки жінок постає диктаторська та агресивна «чоловіча». Стереотипні риси маскуліності промовляють у наступному прикладі: «*Those of you who were there last night saw that remarkable film that interviewed men primarily in Pakistan, talking very honestly about their intention to continue to control the women in their lives and their reach*» [9]. Гендерна роль жінки у патріархальному суспільстві поступово зазнає трансформацій, що зустрічає жорсткий спротив з боку чоловічого населення певної етнокультури: «*Like in Egypt, where women stood on the front lines of the revolution but are now being denied their seats at the table and face a rising tide of sexual violence*» [9].

Жінки виборюють право рухатись кар'єрними сходами, отримувати освіту, працювати, проте гендерні стереотипи фізичної слабкості, залежності, нерішучості, пасивності стають на заваді визнанню соціальної рівності чоловіка та жінки: «*Concerning the young 23-year-old woman, brutally beaten and raped on a Delhi bus last December she was from a poor farming family, but like so many women and men she wanted to climb that economic ladder. She had aspirations for her life. She studied all day to become a physical therapist, then went to work at call centers in the evening, she sleep two hours a night*» [9]. Всі здобутки та досягнення двадцяти-трьох річної дівчини вербалізовані дієсловами в активному стані (*wanted to climb, studied to become a physical therapist, went to work*), акт насилля, який вона зазнала, був скоєний сильним і жорстоким (*brutally*) представником чоловічої статі.

Проведене дослідження демонструє, що чоловіки та жінки обирають мовні засоби відповідно до гендерної поведінки. Чоловіки спілкуються «чоловічою» мовою, а жінки комунікують мовою, типовою для жінок.

Подальшу перспективу дослідження вбачаємо в аналізі мовної репрезентації гендеру в регламентованих типах дискурсу, політичному зокрема.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мельник Т.М. Гендер як наука та навчальна дисципліна. *Основи теорії гендеру: навчальний посібник* / за заг. ред. М.М. Скорик. К.: "К.І.С.", 2004. С. 10-29
2. Мельник Ю.П. Об'єктивація гендерних стереотипів у сучасній лінгвістичній науці. *Вісник Житомирського державного університету*. Випуск 45. Філологічні науки. 2009. с. 110-114
3. Оксамитна С.М. Гендерні ролі та стереотипи *Основи теорії гендеру: навчальний посібник* / за заг. ред. М.М. Скорик. К.: "К.І.С.", 2004. С. 156-180.
4. *Основи теорії гендеру: навчальний посібник* / за заг. ред. М.М. Скорик. К.: "К.І.С.", 2004. 536 с.
5. Семашко Т. Гендерна лінгвістика в системі сучасної мовознавчої науки. *Вісник Маріупольського державного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 2010. №3. С.166-170.
6. Топчій Л. Способи маркування гендерної культури в українській фразеології. *Філологічні діалоги*. Випуск 7. С. 103-108. URL: <http://dspace.idgu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1407/1/>
7. Чухим Н.Д. Проблематика статі: виникнення та генеза. *Основи теорії гендеру: навчальний посібник* / за заг. ред. М.М. Скорик. К.: "К.І.С.", 2004. С. 30-77.
8. Tannen D. *You Just Don't Understand: Women and Men in Conversation*. N.Y.: William Morrow, Ballantine, 1991. 243 p
9. At the Women in the World Summit, the former secretary of state urged women around the globe to fight for equality and justice. URL: <https://thestoryexchange.org/hillary-clinton-women-victims-agents-change/>

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Короткова Л.В.